

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΚΑΤΑ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΕΖΟΥΣ

Ι. Προμηθεύς και Nü Wa

Όλοι οι λαοί κατά κανόνα προσπάθησαν να ψηλαφίσουν την ύπαρξή τους. Επομένως πολυάριθμοι είναι και οι ανθρωπογονικοί μύθοι ανά τον κόσμο. Κάποιοι από αυτούς που θα δούμε δείχνουν τον άνθρωπο να πλάθεται από θεούς, ενώ άλλες εκδοχές τον απεικονίζουν ως ένα αυτοδημιούργητο. Οι διαφορές ωστόσο δεν κάνουν τίποτα άλλο παρά να τονίζουν τη σημασία του ερωτήματος και την ένταση της φιλοσοφικής εργασίας των δύο λαών.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΝÜWA ΚΑΙ Ο ΑΙΣΧΥΛΟΣ. Κατά την επικρατέστερη εκδοχή, αυτή που σκέφθηκε να φτιάξει ανθρώπους είναι η μυστηριώδης Νιού Βα (女娲 nǚ wā). Τα κίνητρά της παραμένουν σκοτεινά, όπως σκοτεινά είναι τα αντίστοιχα θεϊκά κίνητρα στην εκδοχή του Ησιόδου ή του Πρωταγόρα. Πάντως ένα κινεζικό ανθολόγιο παλαιότερων πηγών που εκδόθηκε γύρω στο 970 μετά Χριστόν με τίτλο «Αυτοκρατορικά Αναγνώ-

σματα» (太平御览:人事部三:女娲氏1), παραδίδει πως η θεά είχε «σώμα φιδιού και πρόσωπο ανθρώπου» –αν και σε άλλες πηγές, όπως το έργο «Κείμενα του Άρχοντος του Χουάι Ναν» ή απλώς “Huái Nán Zǐ” (淮南子) που θα δούμε παρακάτω, εμφανίζεται και να μπορεί να μεταμορφώνεται, περίπου όπως ο Πρωτεύς, εβδομήντα φορές την ημέρα (πρβλ. 淮南子·说林训·5). Αλλού τα «Αυτοκρατορικά Αναγνώσματα» διηγούνται πως η Νιού Βα «έπλασε δυνατά κίτρινο πηλό και έφτιαξε ανθρώπους, μα όταν άρχισε η δύναμη να στερεύει, τραβάει ένα χοντρό σκοινί και φτιάχνει ανθρώπους κόβοντας λάσπες με αυτό [ενν. αντί να πλάθει λεπτομερώς]. Κι οι πλούσιοι κι ευγενείς είναι καμωμένοι από κίτρινο πηλό, ενώ οι φτωχοί κοινοί θνητοί είναι [ενν. χονδροειδώς] κομμένοι με σχοινί.» (太平御览:人事部一:叙人25)

Είναι καταφανές ότι ο μύθος προσπαθεί μεταξύ άλλων να εξηγήσει και

τις κοινωνικές ανισότητες ως προαιώνιο κτήμα τής ανθρωπότητας, συνυφαινόμενες μάλιστα το ευγενές με τη γενετική καταγωγή. Καταφανής είναι και η ταξική μεροληψία που παρεισέφρησε στον κατά τα άλλα εντυπωσιακό αυτόν μύθο. Γιατί; Ίσως επειδή το Huái Nán Zǐ (淮南子), το οποίον είναι η πηγή που ανθολόγησαν τα «Αυτοκρατορικά Αναγνώσματα» λίγο πριν το 1000 μετά Χριστόν, αντικατοπτρίζει αντιλήψεις κοινωνικά ευνοημένων πολυμαθών τής εποχής του, δηλαδή τού 2ου προχριστιανικού αιώνα. Μάλιστα κατά τον χρόνο σύνταξης του Huái Nán Zǐ οι εξεγέρσεις των εξαθλιωμένων αγροτών ανησυχούσαν συχνά τους φεουδάρχες, κι αυτό μας ωθεί να αναρωτηθούμε μήπως το μοτίβο τού κίτρινου πηλού και της λάσπης εξυπηρετεί μεταξύ άλλων μίαν –ας το θέσουμε έτσι– «ελέω θεάς» νομιμοποίηση της εκμετάλλευσης του αγρότη από τους κρατούντες. Οι Έλληνες, πάντως, είχαν μία

παρόμοια αντίληψη, ότι δηλαδή η ευγενής καταγωγή είναι εκ φύσεως, έστω κι αν διανοούμενοι όπως ο Σοφοκλής την αμφισβήτησαν:

όταν η Αντιγόνη τής φερόνυμης σοφώκλειας τραγωδίας προκαλεί την αδελφή της, Ισμήνη, να συμπράξει στην ταφή τού αδελφού τους,

Η εικόνα δείχνει την Nu Wa να δημιουργεί έναν άνθρωπο φωτ: Senhuang

την προειδοποιεί πως σύντομα θα δείξει εάν γεννήθηκε ευγενής (είναι αυτό το αριστοτεχνικά τοποθετημένο «πέφυκας»), ή αν είναι κακή έστω κι αν ανήκει στην τάξη των ευγενών (στ. 36 – 37).

Όπως και νά 'χει, τα έργα τής Νιού Βα, όπως αυτά που πλάσθηκαν κατά τους ελληνικούς μύθους, δεν μπορούσαν ευθύς εξ αρχής να αποκληθούν «άνθρωποι». Το Huái Nán Zì, στο έκτο του κεφάλαιο (览冥训-9) μάς εξηγεί τον λόγο δίνοντας μία περίεργη περιγραφή των χωμάτινων πλασμάτων, πριν εξανθρωπισθούν: «Τότε ακόμα πλαγιάζαν ξέγνοιαστοι, και ξύπναγαν μ' ελαφρότητα. Κι άλλος νόμιζε πως είναι άλογο, άλλος δε βόδι. Κι ήταν το βάδισμά τους ασταθές, θολή η όρασή τους, ανίδεοι τυχαία βρίσκαν τ' αναγκαία, δίχως να ξέρουν από πού γεννήθηκαν οι ίδιοι, περιφερόμενοι χωρίς να ξέρουν τί γυρεύουν, κι ούτε γνωρίζοντας πού πηγαίνουν, σαν κενά είδωλα κατόπτρων.» Ποιά είναι η έκπληξή μας όταν παρατηρήσουμε ότι η παραπάνω περιγρα-

φή μοιάζει με αυτήν που είχε διδάξει πρωτύτερα ο Αισχύλος στον Προμηθέα Δεσμώτη (στ. 441 - 453)! Τον Προμηθέα συχνά παραλληλίζουμε με τον Τζου Ρονγκ (祝融 zhù róng), τον κινεζικό θεό που θρυλείται πως δώρισε την φωτιά στους ανθρώπους, αλλά δεν πρέπει και να μας διαφεύγει ότι η αντιστοιχία μόνον μερική είναι. Η φωτιά δεν είναι η μοναδική φιλόδοξη πράξη τού αισχυλικού Προμηθέως: ανέτρεψε το σχέδιο του Διός για καταστροφή τής ανθρωπότητας και αντικατάστασή της με άλλο γένος, έκανε τους θνητούς να γνωρίζουν ότι η ζωή έχει τέλος εμφυσώντας τους ταυτοχρόνως «τυφλές ελπίδες» για να αντέξουν το βάρος αυτής της γνώσεως (στ. 248 κ.ε.), τούς εφηύρε την αστρονομία και τα μαθηματικά, τα γράμματα, την εξημέρωση ζώων και την γεωργία (στ. 458 κ.ε.) κλπ. Το απόσπασμα από την τραγωδία Προμηθεύς Δεσμώτης ίσως είναι μεγάλο, αλλά μεγάλη είναι κι η αξία του για την προσέγγιση της λε-

πτής γραμμής που χωρίζει θηρίο από άνθρωπο. Λέει, λοιπόν, ο φιλόδοξος τιτάν από τον βράχο τού Καυκάσου, όπου βασανίζεται καθηλωμένος από τα άθραυστα καρφιά και τις αλυσίδες τού Ηφαίστου:

«Ετούτα τα παρασιωπά, γιατί γνωρίζετέ τα. / Μα τώρα θα ακούσετε και των θνητών τις λώβες. / Πρωτύτερα, ως ήτανε νήπιοι σαν τα βρέφη, / μυαλό εγώ τους έβαλα να το εξουσιάζουν. / Κι όχι για κατηγορία τους, μ' αυτό για να ' ξηγήσω, / το λέω: εύνοια των θνητών όσα τούς έχω δώσει. / Ετούτοι πρώτα έβλεπαν μα έβλεπαν ματαίως, / γροικούσαν μα δεν άκουγαν, παρά με ονειράτων / μορφές όντας ολόιδιοι σε όλον τους τον βίο / τυχαία τα πάντα μπέρδευαν, κι ούτε και τους προσήλιους / τους πλίνθινους οίκους γνώριζαν, ούτε την ξυλουργία. / Και μες στην γη εζούσανε σαν ελαφρά μυρμήγκια / μες σε σπηλιές ανήλιαγες... » (συνεχίζεται)
Κωνσταντίνος Γ. Πολύμερος Φιλολόγος MSc. Γλωσσολογίας – Διδακτικής

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΚΑΤΑ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΕΖΟΥΣ

Ι. Προμηθεύς και Nü Wa

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ.

Εκπληκτικές, τω όντι, οι ομοιότητες. Πρώτον, οι αρχικοί άνθρωποι δεν έχουν επίγνωση ότι είναι άνθρωποι. Στην κινεζική εκδοχή νομίζουν πως είναι βόδια ή ίπποι, ενώ στην ελληνική παρομοιάζονται με μυρμηγκία –ζώα που όπως εμείς ζούμε σε κοινωνίες αλλά στερούνται αντίληψης. Αυτά σημαίνουν ότι για αμφοτέρους λαούς το να είσαι άνθρωπος δεν είναι ζήτημα ανατομικό, αλλά πρωτίστως συνειδησιακό (είναι χαρακτηριστικό, εξ άλλου, ότι ο Αισχύλος επιμελώς αποφεύγει να αποκαλέσει τα πλάσματα αυτής της πρώιμης φάσεως «ανθρώπους», και αντ' αυτού προτιμά λέξεις όπως βρωτός, θνητός, εφήμερος –την λέξη 'άνθρωπος' την φυλάει για να περιγράψει την κατάστασή μας μετά την σωτήρια παρέμβασή του). Συνεπώς, ίσως οι πρώτοι άνθρωποι του κινεζικού μύθου κοιμόνταν ξέγνοιαστοι επειδή ζούσαν ασυνείδητα, αδυνατώντας να δουν έστω και το αμεσότατο μέλλον. Το ίδιο υπαινίσσεται αλλού κι ο Προμηθεύς (στ. 454 κ. ε.) για την αδυναμία πρόβλεψης, έστω κι αν δεν το τονίζει όσο ο κινεζικός μύθος: «Και δεν υπήρχε βέβαιο σημάδι τού χειμώνα / της εύανθης της άνοιξης ή και του καρποφόρου / τού θέρους αλλά έπρατταν τα πάντα δίχως γνώμη...» Τούτα, βεβαίως, ερμηνευόμενα εκ του αντιθέτου σημαίνουν ότι η προορατικότητα γεννά πολλές έγνοιες και εφιάλτες –ο Σωκράτης στην κατά Πλάτωνα Απολογία του (40ς κ. ε.) λέει ότι, αν ο θάνατος μοιάζει με ύπνο δίχως όνειρα, τότε είναι 'θαυμάσιον κέρδος'. Ανάμεσα στον ανέμελο ύπνο τού ανυποψίαστου εφήμερου θνητού και στον ταραγμένο ύπνο τού νεώτερου ανθρώπου, λοιπόν, παρεμβάλλεται αυτή η προορατικότητα...

Μα ας επανέλθουμε στην απαρίθμησή μας. Μία τρίτη ομοιότητα είναι το

ασταθές βάδισμα των θνητών τής κινεζικής εκδοχής, πράγμα που δεικνύει ότι οι άνθρωποι τότε έμοιαζαν με μωρά. Τούτα ενέχονται και στο αισχυλικό επίθετο νήπιος, το οποίο σημαίνει αφ' ενός τον ελαφρόμυαλο, αφ' ετέρου τον ευρισκόμενο σε βρεφική ηλικία. Τέταρτον, η θολή ματιά των θνητών τού κινεζικού μύθου εντοπίζεται και στον Αισχύλο: μάτια έβλεπαν, λέει στον στ. 447, εννοώντας ότι η όρασή τους δεν τους ωφελούσε σε τίποτα. Πέμπτον, οι άνθρωποι και στους δύο μύθους είναι πλάνητες, που δεν ξέρουν πού πάνε και τί κάνουν. Τούτο δείχνει ότι η μόνιμη εγκατάσταση είναι στο μυαλό των δύο (μη νομαδικών) πολιτισμών βασική για την ανάπτυξη.

Και τέλος, έχουμε την εκπληκτική ομοιότητα: οι άνθρωποι μοιάζουν να είναι κάτι σαν φαντάσματα ή καλύτερα –με την αρχαία έννοια– είδωλα. Η κινεζική εκδοχή τούς σκιαγραφεί με το μάλλον σπάνιο ιδεόγραμμα 魍 (wǎng), το οποίο όμως σε λέξεις όπως 魍魎 (wǎng liǎng) σημαίνει μεταξύ άλλων

εκείνη την ακαθόριστη, σχεδόν αδιόρατη αντανάκλαση που εμφανίζεται στην έξω επιφάνεια μεταλλικού κατόπτρου. Ο δε Αισχύλος μιλάει για ονειράτων μορφάς, δηλαδή μορφές που εμφανίζονται στα όνειρα. Με λίγα λόγια πρόκειται για πλάσματα παγιδευμένα ανάμεσα στην ύπαρξη και στην ανυπαρξία.

Η εικόνα αυτή δεν είναι ποίκιλμα, αλλά βασικό συστατικό. Είναι τόσο σημαντική, ώστε την φυλάει για την σατιρική φαρέτρα του και ο Αριστοφάνης. Βάλλοντας για άλλη μία φορά προς πάσα κατεύθυνση (προς τους Ορφικούς, προς τον Αισχύλο κλπ.), με δύο καίρια επίθετα κι έναν περιεκτικό στοιχοσυνοψίζει στους Όρνιθές του τον αισχύλειο άνθρωπο: στον στοιχο 687, λοιπόν, ο άνθρωπος αποκαλείται εφημέριος (ενώ προηγουμένως ο Αισχύλος στον Προμηθέα Δεσμώτη του, στ. 83, 253 και 945, έχει χρησιμοποιήσει το εφήμερος) και δεύτερον και κυριότερον ο άνθρωπος είναι εικελόνειρος, δηλαδή αυτός που μοιάζει με όνειρο.

Κάτι άλλο σημαντικό στο κινεζικό κείμενο είναι το επίρρημα 侘然 (tóng rán), το οποίο σημαίνει με άγνοια, άνευ γνώσεως, και περίπου αντιστοιχεί σε αυτό το τυχαία, όπως να ' ναι (εική), που εμφανίζεται σε δύο θέσεις – κλειδιά τής αισχύλειας τραγωδίας. Η πρώτη είναι στους στίχους 449 κ.ε., όπου λέει ότι οι άνθρωποι, μην κατέχοντας καμία τέχνη, ανακάλυψαν τυχαία τα υλικά (μία από τις πιθανές μεταφράσεις αυτού του έφυρον που ταλαιπωρεί τους μεταφραστές αλλά και που δεν προλαβαίνουμε να αναλύσουμε, είναι κι αυτή). Η δεύτερη είναι εκεί που η αγελαδόμορφη Ιώ, κατατρεγμένη από την ζηλόφθονα Ήρα για τον έρωτα του Διός και πλανούμενη ματαίως ανά τα μήκη και πλάτη τής γης, κάποια στιγμή πέφτει σε μανιώδη κατάσταση λόγω του οίστρου που την κεντρίζει (στ. 882 κ.ε.), και λέει: «Τα μάτια μου στριφογυρνούν συνέχεια γύρω γύρω / και βγαίνω απ' τον δρόμο μου εξ αιτίας της λύσσας, / με πνεύμα που ' ναι μανιακό, μ' ακράτητη την γλώσσα. / Και με χτυπούν λόγια θολά, τότε αλλιώς πότε' έτσι...» Είναι πε-

ρίπου τα ίδια συμπτώματα που παρουσιάζουν οι θνητοί στην περιγραφή των δύο μύθων –κι έτσι μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτό το επεισόδιο αποτελεί κάποιο ευνόητο σχόλιο από μεριάς τού Αισχύλου. Έτσι, και στους δύο μύθους βλέπουμε την αξία τού να υπάρχει ένας σκοπός στην ύπαρξη, ένα ιδανικό, ένας στόχος ή κάτι, εν πάση περιπτώσει, που να μας κρατάει ανθρώπους...

Κάτι που ιδιάζει στους δύο μύθους και πρέπει να σημειωθεί, είναι ότι οι πρώτοι

άνθρωποι δεν γνωρίζαν από ποιόν γεννήθηκαν –όπως ακριβώς τα παιδιά. Τούτο παραλληλίζει την ψυχολογική ανάπτυξη του ανθρώπου με την πολιτιστική του εξέλιξη: το πρώτο στάδιο του πολιτισμού είναι αυτό του νηπίου. Ο Αισχύλος προβαίνει στην ίδια σύνδεση ατομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης με το αμφίσημο επίθετο νήπιος, την σημασία τού οποίου εξηγήσαμε παραπάνω. **Κωνσταντίνος Γ. Πολύμερος Φιλόλογος MSc. Γλωσσολογίας – Διδακτικής**

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΚΑΤΑ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΕΖΟΥΣ

II. Σκέψεις επάνω σε μύθους

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ: Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ.

Πριν ξεκινήσουμε με το κυρίως θέμα μας, πρέπει να ρίξουμε μία φευγαλέα ματιά στην άβυσσο για να συνειδητοποιήσουμε το μέγεθος του ζητήματος που εξετάζουμε. Οι διαφορές σε ό,τι αφορά τους μύθους ανθρωπογονίας είναι τόσο μεγάλες, ώστε μπορεί να μας τρομάξουν. Ακόμα και ο ίδιος μύθος σε διαφορετικές εκδοχές δύναται να παρουσιάζει χασοτικές διαφορές: για τον Ησίοδο θα έρθει η ώρα που ο Ζευς θα αφανίσει το ανθρωπινό γένος όπως ακριβώς τα προηγούμενα (Έργα και Ημέραι, στ. 180 κ. ε.), ενώ ο Πρωταγόρας στον δικό του ανθρωπογονικό μύθο μάλλον δεν εσχατολογεί. Ο δε Αριστοφάνης από το πλατωνικό Συμπόσιο (189d κ.ε.) διαφέρει σε ό,τι αφορά τα δύο φύλα: «Η αρχική φύση μας δεν ήταν ίδια με την τωρινή, αλλά διαφορετική. Αρχικά, λοιπόν, τρία ήταν τα φύλα των ανθρώπων, κι όχι όπως τώρα που είναι δύο –αρσενικό και θηλυκό–, αλλά υπήρχε κι ένα τρίτο που περιείχε τούτα τα δυό. Και σήμερα έμεινε το όνομά του, αλλά αυτό εξαφανίστηκε. Ανδρόγυνο φύλο, λοιπόν, υπήρχε και στην μορφή και στο όνομα...» Είναι τρομερό. Ό,τι είπαμε περί γιν και γιάνγκ, εδώ δεν έχει βάση. Ό,τι θα πει ο Αριστοτέλης στα Πολιτικά για το άρρεν και το θήλυ ως βάση της κοινωνίας, σε αυτό το πλαίσιο είναι ανεφάρμοστο. Το συχνότερο στοιχείο που απαντά στους ανθρωπογονικούς μύθους, αυτόν δηλαδή τον φυλετικό δυισμό, ο Αριστοφάνης τον θρυμματίζει. Ο διαλεκτικός ιστός όπως τον υφαίναμε, τώρα χάσκει σκισμένος στον αέρα και, αν αποφασίσει κανείς να ακολουθήσει την αριστοφανική προσέγγιση, η διαλεκτική των αντιθέτων πρέπει να επα-

ναπροσδιορισθεί.

Κι ύστερα στην μυθική του αφήγηση ο Αριστοφάνης ρίχνει περισσότερο λάδι στην φωτιά, αφηγούμενος ότι τα ανθρώπινα σώματα ήταν ενωμένα ανά δύο με σχήμα στρογγυλό, με τέσσερα χέρια και τέσσερα πόδια, και κυλούσαν αντί να περπατάνε... Και κάποια στιγμή η οίησή τους τους οδήγησε σε σύγκρουση με τους ίδιους τους θεούς. Κι οι θεοί φοβισμένοι έσπευσαν να τους διχοτομήσουν για να τους αποδυναμώσουν –εδώ μοιάζει ο αριστοφανικός άνθρωπος με τον σοφόκλειο, καθώς, όπως λέγεται στην Αντιγόνη (στ. 332), πολλά είναι τα τρομερά (δεινά) μα τίποτα δεν είναι πιο τρομερό από τον άνθρωπο. Μετά, λοιπόν, από την διχοτόμηση αυτών των περιέργων πλασμάτων, ο κάθε ένας μας ψάχνει το άλλο του μισό. Γιατί τα είπαμε όλα αυτά; Για να διαλύσουμε και την παραμικρή παρανόηση που μπορεί να γεννηθεί: το θέμα τής καταγωγής τού ανθρώπου δεν εξαντλείται εδώ, και φρονώ πως δεν γίνεται να εξαντληθεί και ποτέ.

Ο ΝΗΠΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ. Πίσω στο βασικό ζήτημα. Είδαμε τόσο στον κι-

νεζικό μύθο όσο και στην εκδοχή του Αισχύλου τον πρωτόγονο άνθρωπο να κινδυνεύει από το ίδιο του το νήπιο πνεύμα. Βεβαίως άλλοι φρονούν άλλως. Λόγου χάριν, ο Λάο Τσε φαίνεται να έχει άλλη, μάλλον θετική, αντίληψη για την νηπιακή άγνοια, καθώς στο Τάο Τε Τζινγκ (55: 1 και 7) λέει: «Όποιος πλείστη έχει μέσα του την Αρετή ... δεν ξέρει πώς σμίγουνε άρρεν και θήλυ, αλλά γεννιέται καλά». Ο δε Σοφοκλής σ' ένα πολυσυζητημένο χορικό τής Αντιγόνης (στ. 332 - 375) δείχνει τον άνθρωπο να είναι από μόνος του «περιφραδής», δηλαδή βαθιά σκεπτόμενος, και να διαφέρει από τα κουφόνοα, δηλαδή ανόητα, πουλιά –συνεπώς, αν ο αισχυλικός άνθρωπος διδάχθηκε από τον Προμηθέα να δαμάζει ζώα, ο σοφόκλειος το κάτορθωσε χάρις στην εγγενή του νοημοσύνη. Εν προκειμένω, οι ρηξικέλευθες θέσεις τού Λάο Τσε και τού Σοφοκλέους, παρότι δεν ταυτίζονται, προσπαθούν αμφοτέρως να παραμερίσουν τα παραδοσιακά ερωτήματα προέλευσης.

Παρόλα αυτά, ο Αισχύλος γενικότερα εξέφρασε ιδέες που περιέργως απαντούν και στην κινεζική φιλοσοφία. Είπε πάλι ο Ωκεανός από τον Προμηθέα Δεσμώτη (στ. 384 – 385): «Συ άφησέ με να νοσώ από αυτήν την νόσο / γιατί είναι το μέγιστο κέρδος να σκέφτεσαι σωστά δίχως να φαίνεται πως σκέφτεσαι». Μα παρόμοια φρασεολογία και παρόμοια διδασκαλία δεν πα-

ρατηρούμε και στον (σχεδόν σύγχρονο του Αισχύλου) Λάο Τσε; Είπε (Τάο Τε Τζινγκ, 71: 1 – 2): «Γνώση τής άγνοιας, είναι ανώτερη. Η άγνοια τής γνώσεως, είναι νόσος. / Μόνον όποιος αντιλαμβάνεται την νόσο ως νόσο δεν νοσεί.» Αλλά αυτές οι γλυκειές ομοιότητες –σειρήνες κανονικές– ενδέχεται να μας αποπροσανατολίσουν, οπότε ας επανέλθουμε στην τάξη...

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΥΘΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΩΣ ΚΑΙ ΝΥ WA (女媧). Είναι πανομοιότυποι οι δύο μύθοι; Όχι. Η Νιού Βα, λόγου χάριν, είναι ένα αρχετυπικό θηλυκό, ένα πλάσμα που γέννησε τους πάντες, ενώ οι ελληνικές εκδοχές που είδαμε δεν εμπλέκουν αρχετυπικές μητέρες. Βεβαίως η ιδέα μίας πρωταρχικής μητέρας κρύβει μέσα της μία ζοφερή αναγωγή: σήμερα αρεσκόμεθα να λέμε πως η ζωή προήλθε (και φαντάζει εύλογο τούτο) από την πρώτη μονάδα ζωής, η οποία πρέπει υποχρεωτικά να έχει υπάρξει και να άρχισε να

πολλαπλασιάζεται. Μα σύντομα προσκρούουμε στο πρόβλημα: κι αυτή πώς προέκυψε; Και, αν είναι λανθασμένη η αισχύλεια θέση, ότι δηλαδή την γνώση τής θνητότητός μας μόνον υπεράνθρωπα όντα όπως ο Προμηθεύς την κατείχαν αρχικά, τότε αυτή η πρώτη μονάδα ζωής πώς ήξερε ότι θα πεθάνει, για να αναπαραχθεί κιόλας; Η μηχανία μας μπροστά σ' αυτά τα ερωτήματα είναι μεγάλη, καθώς η κλασική εξήγηση που υποστηρίζει πως απλά ανόργανα στοιχεία όπως ο άνθραξ ή το υδρογόνο οργανώθηκαν για να προκύψουν οργανικές ενώσεις, πολυμερή, κύτταρα κλπ., δεν εξηγεί γιατί συνέβη κάτι τέτοιο. Με αυτήν την ιδέα παίζει και η Μαίρη Σέλλεϋ στο πασίγνωστο έργο της Φρανκενστάιν (το οποίο, ας μην λησμονούμε, φέρει τον υπότιτλο Ο σύγχρονος Προμηθέας): ένας επιστήμων καταφέρνει να λύσει αυτά ταινίγματα και να δημιουργήσει ζωή εκ νεκρής ύλης. (Κωνσταντίνος Γ. Πολύμερος Φιλολόγος MSc. Γλωσσολογίας – Διδακτικής)

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΚΑΤΑ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΕΖΟΥΣ

II. Σκέψεις επάνω σε μύθους

Την ίδια αμφισβήτηση για την παραπάνω αναγωγή στην πρωταρχική μονάδα ζωής εκφράζει η κινεζική μούσα σε ένα γλαφυρό ποίημα από την ανθολογία Στοίχοι τού Τσου (楚辞 chǔ chí), στο κεφάλαιο Ουράνια ερωτήματα (天問 tiān wèn-13: 8): «Το σώμα πού 'χε η Νιού Βα, ποιός τώχει καμωμένο;» Στο ίδιο ερώτημα προσκρούει και το ιερόν τεράρας που προβάλλει ο Ηράκλειτος ως δάσκαλο των περισσοτέρων (αποσπ. 57). Λέει, λοιπόν, ο Ησίοδος στην Θεογονία του (στ. 116 κ. ε.): «Πρώτα απ' όλα έγινε το χάος, κι έπειτα η Γαία με τα στήθη τα πλατιά...» Και παραμένει το πρόβλημα: το Χάος, η Γαία, η Νιού Βα έγιναν μόνα τους;

Τούτο το άλυτο πρόβλημα της πρωταρχικής μητέρας αποφεύγει με σοφιστική επιδεξιότητα ο Πρωταγόρας τού ομώνυμου πλατωνικού διαλόγου (320c – 324d). Η αρχή τού μύθου πάει κάπως έτσι: «Ήταν κάποτε καιρός που υπήρχαν μεν θεοί, θνητά δε γένη δεν υπήρχαν. Επειδή και γι' αυτά ήρθε ο προγεγραμμένος χρόνος τής δημιουργίας τους, τα πιέζονε αυτά οι θεοί μέσα στην γη, [ενν.: φτιάχνοντάς τα] από γη και φωτιά κι όσα με γη και φωτιά αναμειγνύονται.» Στην δική του εκδοχή οι θεοί, λοιπόν, κι όχι κάποια μητέρα, πίεσαν τα πλάσματα μέσα στην γη. Μάλιστα αυτό το γενικόλογο «οι θεοί» αντί μίας

λεπτομερούς αφήγησης τού ποιός ασχολήθηκε με την διάπλαση των πλασμάτων, είναι που προδίδει ένα κάποιο άγχος να αποφευχθεί αυτό το επίπονο σημείο –και οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι, έστω κι αν ο Νίτσε την κατηγορία τού μεγαλύτερου σοφιστή την επιρρίπτει στον Σωκράτη, αυτή η υπεκφυγή είναι ένα εξαίρετο σόφισμα διότι περνάει σχεδόν απαρατήρητη. Μία δεύτερη υπεκφυγή είναι το γιατί να δημιουργηθούν αυτά τα πλάσματα (ερώτημα το οποίο ο μύθος τής Νιού Βα αφήνει λίγο πολύ ανοικτό): για τον Πρωταγόρα υπήρχε ο χρόνος ειμαρμένης –με αυτήν την πολύσημη φράση ο σοφιστής αναμειγνύει μεταξύ άλλων τις προσταγές μίας μοίρας ισχυρότερης κι από τους ίδιους τους θεούς, αποφεύγοντας έτσι και αυτό το ακανθώδες ερώτημα. Βεβαίως ένα κρυμμένο ερώτημα παραμένει ερώτημα...

Όπως και να 'χει, οι πρωταγόρειοι θεοί, περίπου όπως η Νιού Βα, ανέμιξαν χώμα και φωτιά και, σε αντίθεση με τους ανυποψίαστους πρωτογόνους τού Αισχύλου, οι οποίοι ανακάτευαν τα πάντα τυχαία, οι θεοί έπλασαν πλάσματα με ικανότητες και τεχνογνωσία κεραμέως. Ύστερα, ανέλαβε να εξοπλίσει τα ζώα ο αδερφός τού Προμηθέα, ονόματι Επιμηθέας, δηλαδή «αυτός που σκέπτεται αφού πράξει». Και σκόρπισε στα άλογα κτήνη τα εφόδια (οπλές, νύχια, γούνες κλπ.) δίχως να μετρήσει, με αποτέλεσμα ο άνθρωπος να απομείνει στο τέλος ανεξοπλιστος.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣ ΚΑΡΙΚΑΤΟΥΡΑ.

Στον μύθο τής Νιού Βα όσο και αλλού, η διάπλαση του ανθρώπου από πηλό είναι ένα κοινό μοτίβο.

Ο Πρωταγόρας το λέει καθαρά ότι οι θεοί έπλασαν ανθρώπους και ζώα από γη και φωτιά, ενώ ο προγενέστερος Ησίοδος θέλει την πρώτη γυναίκα, την Πανδώρα, να είναι πλασμένη από πηλό (Έργα και ημέραι, στ. 70). Κι ο Αισχύλος σε ένα απόσπασμα χαμένου έργου του, το οποίον μάλιστα προέρχεται πιθανότατα από κάποιο εκ των δύο χαμένων έργων τού προμηθεϊκού κύκλου, μνημονεύει τούτο: «εκ πηλοπλάστου σπέρματος θνητή γυνή» λέει. Είναι φανερό ότι αυτή η εμμονή στον πηλό μόνον τυχαία δεν είναι. Στην πραγματικότητα, το μοτίβο εξυπηρετεί πολλούς σκοπούς. Ένας πρώτος είναι η ικανοποίηση μίας παμπάλαιης αντιλήψεως, ότι τα καλοφτιαγμένα τεχνουργήματα είναι δυνατόν να ζωντανέψουν. Κάτι παρόμοιο υπαινίσσεται παιγνιωδώς ο Σωκράτης στον Ευθύφρονα (11c κ.ε.) για τα αγάλματα του Δαιδάλου τα οποία μυθευόταν πως έφευγαν από την θέση τους, το ίδιο παραδίδει ο Αριστοτέλης (Πολιτικά, βιβλ. Α', 1253b κ.ε.), ενώ πάλι ο σκοπός που εξυπηρετεί ο πήλινος στρατός στην πόλη

Σι Αν (西安 xī ān) είναι πασιφανής. Ένας δεύτερος σκοπός είναι μάλλον ένας σαρκασμός τής ανθρώπινης φύσης, κι εν τέλει και της ίδιας τής θεότητας: ας φανταστούμε μία θεότητα να παίζει σαν παιδί με τις λάσπες και κάτι να πηγαίνει στραβά, με αποτέλεσμα τα πήλινα ανθρωπάκια να έχουν ελλείψεις: για αυτό και μας αποκαλούν σαρκαστικά οι Όρνιθες του Αριστοφάνους πλάσματα πηλού (στ. 686), γι' αυτό και ο κολοσσός τής κινεζικής ποίησης, ο Λη Μπάι (李白 lǐ bái, 701 – 762 μ. Χ.), σ' ένα ποίημά του (上云 乐 shàng yún yuè, στ. 11) σχολιάζει δηκτικά: «Κι έπαιζε η Νιού Βα με τον κίτρινο πηλό, πλάθοντας αγεληδόν ανόητ' ανθρωπάκια». Μία παρόμοια, αν και όχι την ίδια, ειρωνεία για τον άνθρωπο και την όψη του είχε εκτοξεύσει και ο Ηράκλειτος στο 83ο απόσπασμά του: «Ο πίο σοφός των ανθρώπων μπροστά σε κάποιον θεό πίθηκος θα φανεί, και στην σοφία και στα κάλλη και στ' άλλα όλα».

Επιστρέφουμε μετά τον μεγάλο αυτόν κύκλο στον Πρωταγόρα, ο οποίος περιγράφει τον άνθρωπο με μία κρυμ-

μένη θυμηδία, λοιπόν, ως ένα πρόπλασμα που έμεινε ημιτελές και μη λειτουργικό. Κάπως έτσι συμβαίνει και με τον μύθο τής Νιού Βα, η οποία, αφού έφτιαξε τους πρώτους ανθρώπους, άρχισε να κουράζεται κι έτσι έπλασε τους επομένους πιο πρόχειρα και με ευτελέστερο υλικό... Τί παραμελημένο ον που είναι, λοιπόν, ο εφήμερος άνθρωπος!

(Κωνσταντίνος Γ. Πολύμερος Φιλολογος MSc. Γλωσσολογίας – Διδακτικής)

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΚΑΤΑ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΕΖΟΥΣ

III. Μεταξύ πτηνού και ανθρώπου

Ο ΓΙΓΑΝΤΑΣ PAN GU (盘古) ΚΑΙ Ο ΟΡΦΙΚΟΣ ΦΑΝΗΣ. Αφηγείται ο Διογένης Λαέρτιος στους Βίους Φιλοσόφων του (βιβλίο στ' , Διογένης, 40 κ.ε.) ένα πασιγνωστο φιλοσοφικό ευτράπελο: «Όταν ο Πλάτωνας έδωσε ορισμό ότι άνθρωπος είναι 'ζώο δίποδο και άπτερο' και έχαιρε εκτίμησης, ο Διογένης μάδησε έναν κόκορα, μπήκε στην σχολή και λέει «Να, τούτος είναι ο άνθρωπος τού Πλάτωνα». Μάλιστα το πράγμα γίνεται πιο φαρμακερό αν αναλογισθούμε ότι στην λαϊκή σκέψη τής εποχής τα πτηνά εθεωρούντο ανόητα. Ότι λοιπόν ο Διογένης ήταν δεινός στο να εξευτελίζει τους άλλους (αυτόθι, 24) είναι πασιφανές –το να διασταυρωθεί κανείς στον δρόμο με τον σοφό αλλά τρομακτικά ειλικρινή Σινωπέα ήταν υπεραρκετό για να ακούσει κάποιο εμπρηστικό σχόλιο που θα τσαλάκωνε το Εγώ του. Όμως τούτος ο –έστω και πληθωρικός– εντοπισμός ενός σημασιολογικού κενού ανάμεσα στον άνθρωπο και στο πτηνό, τυχαία ή όχι συναντάται και στην μυθολογία Ελλήνων και Κινέζων, και κρύβει πάρα πολύ σοβαρές πλευρές που απασχόλησαν πολλούς. Αν ο Σοφοκλής στην Αντιγόνη του στέκεται στις διαφορές ανάμεσα στον βαθέως σκεπτόμενο (περιφραδής) άνθρωπο και στα ελαφρόμυαλα (κουφόνοα) πτηνά, άλλοι Έλληνες και Κινέζοι εστίασαν –τί τολμηρό!– στα κοινά. Παρακάτω θα δούμε δύο πρωτόγονες μυθολογικές υπάρξεις που

είναι κάτι ενδιάμεσο: πρόκειται για τον ορφικό Πρωτόγονο και τον γίγαντα Pán Gū (盘古).

Η ορφική λατρεία (περ. από τον 6ο αι. π. Χ.) είναι ούτως ή άλλως αινιγματική, και πολύ μακριά μάλιστα από την γενικώς παραδεδεγμένη αντίληψη για την δομή τού ελληνικού πανθέου. Και μόνον το παράδοξο γεγονός ότι οι ορφικοί ύμνοι στην πλειονότητά τους δεν αφιερώνονται στον άνακτα τού ομηρικού δωδεκαθέου Δία, αλλά στον Διόνυσο και στα alter ego του, καταδεικνύει πόσο δυσπρόσιτη είναι η ορφική σκέψη και πόσο μεγάλος είναι ο κίνδυνος να παρασυρθούμε από τον ενθουσιασμό μας ή από πεποιθήσεις που δεν ισχύουν στα πλαίσια του ορφισμού. Είναι όμως ξεκάθαρο ότι σ' αυτήν την διδασκαλία, η οποία σαν να μην έφταναν οι υπάρχουσες δυσχέρειες μπλέκει την ανθρωπογονία με την κοσμογονία, υπάρχει ένας πρωτόπλαστος που θυμίζει έντονα μία κινεζική μορφή.

Οι ορφικοί μύστες τον λέγαν μετα-

ξύ άλλων Πρωτόγονο (δηλαδή αυτός που έγινε πρώτος) και Φάνητα (μεταξύ άλλων «αυτός που λάμπει»). Το φοβερό είναι ότι είναι ωογενής, δηλαδή έγινε μέσα σε ένα κοσμικό αυγό, «αγάλλεται με τις χρυσές φτερούγες» (στ. 2) και «παντού στον κόσμο στροβιλίσθηκε με φτεροκοπήματα / λαμπρό φέρνοντας φως αγνό» (στ. 7 – 8). Είναι δε η «γένεση των μακαρίων θνητών και των ανθρώπων» (στ. 3) –εννοώντας μάλλον ως θνητά τα άλλα ζώα– και ξεδιάλυσε την χαώδη σκοτεινή ομίχλη που επικρατούσε αρχικώς. Τούτη η παλιά ορφική διδασκαλία μοιάζει με τον ανθρωπογονικό μύθο τού Παν Γκου (盘古 pán gū), ο οποίος συμπτωματικώς επίσης μπλέκει κοσμογονία και ανθρωπογονία. Ένα δεύτερο στοιχείο που κάνει τον κινεζικό γίγαντα κοινό με τις ορφικές μορφές, είναι ότι κατά ιστορική σύμπτωση οι πηγές γενικά σιωπούν. Ο Παν Γκου μνημονεύεται κατά κόρον σε ύστερα συγγράμματα, ενώ στα αρχαία –ή τουλάχιστον σε όσα έχουμε τώρα– μόνον

δυστέκμαρτα ίχνη μπορούμε να διακρίνουμε. Πάντως το λεξικό Κανγκ Σι (康熙字典 kāng xī zì diǎn), το οποίο εκδόθηκε το 1716 και παρέμεινε ως τον εικοστό αιώνα πολύ διαδεδομένο, στο ομώνυμο λήμμα προσφέρει μία γενική περιγραφή: «Ο άρχων Παν Γκου είναι η αρχή αρσενικού και θηλυκού, του γιν και του γιάνγκ, ο πρόγονος Ουρανού και Γης κι όλων των πραγμάτων». Τούτη η περιγραφή που ακροβατεί μεταξύ αντιθετικών εννοιών, ταιριάζει με το πρώτο επίθετο του ορφικού ύμνου,

αυτό το αινιγματικό διφυής.

Πολύ πριν την έκδοση του λεξικού Κανγκ Σι, τον 3ο μεταχριστιανικό αιώνα, ο Σιού Τζενγκ (徐整 xú zhěng) σε ένα έργο του με τίτλο «Σημειώσεις για τις Τρεις [Μεγάλες Θεότητες] και τους Πέντε [Θεούς]» (三五历记 sān wǔ lì jì) αφηγείται: «Ο Ουρανός κι η Γη ήταν ένα χάος συγκερασμένο σαν αυγό πουλιού [σ.σ.: !!!], και δημιουργήθηκε μέσα σ' αυτό ο Παν Γκου. Κι όταν έγινε ετών δεκαοχτώ χιλιάδων, ξεχώρισε τον Ουρανό από την Γη, κι όλα τα φωτεινά

και διαυγή γίνανε Ουρανός, κι όλα τα ζοφερά και θολά γίνανε Γη, κι ο Παν Γκου στεκότανε ανάμεσα». Τούτη την αφήγηση θα ανθολογήσουν και ύστερα συγγράμματα, όπως η «Εγκυκλοπαίδεια της τέχνης και του πολιτισμού» (艺文类聚·卷一天部上天23) του 7ου μεταχριστιανικού αιώνα ή το προαναφερθέν λεξικό Κανγκ Σι. Ας σημειωθεί δε ότι ο Παν Γκου είχε κεφάλι πουλιού –άλλη μία ομοιότητα με τον εν μέρει πτηνόμορφο Φάνητα.

Κωνσταντίνος Γ. Πολύμερος
Φιλολόγος
MSc. Γλωσσολογίας – Διδακτικής

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΚΑΤΑ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΕΖΟΥΣ

III. Μεταξύ πτηνού και ανθρώπου

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΓΙΓΑΝΤΑ. Όταν ο Παν Γκου απεβίωσε (και η θνητότητα τον κάνει μάλιστα πολύ ανθρώπινο), το σώμα του διασπάσθηκε σε διάφορα κοσμικά στοιχεία: το αριστερό του μάτι έγινε ο Ήλιος, το δεξί έγινε η Σελήνη, η αναπνοή του έγινε αέρας κλπ. Μίαν ενδιαφέρουσα λεπτομέρεια προσθέτει ένα ύστερο κείμενο του Ντονγκ Σιτζάνγκ (董斯张 dōng sī zhāng, 1586 / 1587 – 1628 μ. Χ.). Φυσικά θα έλεγε κανείς ότι αυτή η χρονική απόσταση από τις πρώτες πηγές είναι μεθοδολογικώς μεμπτή, αλλά δεν πρέπει να λησμονούμε τρία πράγματα. Πρώτον μεν ότι ο ίδιος ο μύθος του Παν Γκου πιθανώς είναι μεταγενέστερος αυτού της Νιού Βα. Δεύτερον δε ότι η κινεζική μυθολογία, όπως και η ελληνική, ποτέ δεν είχε επίσημη κωδικοποίηση παρά μόνον σε ύστερες φάσεις. Τρίτον και τελευταίο ότι, και μόνον το γεγονός πως ένας μύθος επιτρέπει ένα συγκεκριμένο υστερογενές μοτίβο να προσκολληθεί επάνω του, δηλοί πως η δομή του επιδέχεται κάτι τέτοιο – δεν θα μπορούσαμε να προσκολλήσουμε οποιοδήποτε μοτίβο σε οποιονδήποτε μύθο χωρίς να καταλήξουμε στην ασυναρτησία. Και μάλιστα αυτές οι υστερογενείς προσθήκες ενίοτε επικρατούν στο συλλογικό ασυνείδητο: μόλις ακούσουμε «Μήδεια» σκεπτόμαστε την παιδοκτονία, κι όμως αυτό είναι ένα εύρημα του Ευριπίδη που δεν απαντά στον παλαιό μύθο ενώ ο καταραμένος από την Δήμητρα Ερυσίχθων στον αρχικό μύθο δεν κατέφαγε τον ίδιο του τον εαυτό (και τούτο είναι υστερογενές εύρημα, το οποίο χάρις στην δραματική του ένταση επεσκίασε το κάπως πιο μετριοπαθές πα-

λαιό τέλος).

Ο Ντονγκ Σιτζάνγκ, λοιπόν, στο ένατο μέρος ενός πεντηκονταμερούς έργου του με τίτλο 广博物志 (guǎng bó wù zhì) αναφέρει ότι τα ζώδια επάνω στο σώμα τού Παν Γκου έγιναν οι απλοί άνθρωποι (黎氓 lí máng). Μάλιστα αυτό το 黎氓 (lí máng) που χρησιμοποιείται για το απλοί άνθρωποι είναι ενδιαφέρον: το 黎 (lí) κυριολεκτικά σημαίνει «πολυάριθμοι» ή ακόμα και «μελανοί» και περιγράφει προφανώς τους ηλιοκαμμένους κοινούς θνητούς που εργάζονται χειρονακτικά, το δε 氓 (máng) σημαίνει εδώ ακριβώς τον λαό –έτσι, ο δαιμόνιος συγγραφέας αφήνει λίγον χώρο για μία δεύτερη ανθρωπογονία, αυτήν που έκανε η Νιού Βα από κίτρινο πηλό δημιουργώντας τους ευγενείς και ύστερα κάποιους λαϊκούς ακόμα. Το μοτίβο τής δημιουργίας ανθρώπων από μικρά έντομα απαντάει και στην ελληνική παράδοση. Η παρομοίωση των πρωτογόνων με μυρμηγκία στον Προμηθέα Δεσμώτη ίσως υπαινίσσεται ακριβώς ένα σύμφυτο αλλά υπανάπτυκτο πολιτικό αίσθημα. Πέραν αυτού, ο Στράβων καταγράφει μία παράδοση –έστω και αν την αμφισβητεί ανοικτά– ότι οι Μυρμιδόνες ήταν μυρμηγκία που μεταμορφώθηκαν (Γεωγραφικά, βιβλ. 8, 6:16).

Τούτα όλα λοιπόν μάλλον ερείδονται σε μία περί τα πολιτικά ζωολογική έρευνα, η οποία παρατηρεί –όπως επεσήμανε κι ο Αριστοτέλης– ότι υπάρχουν και άλλα όντα πολιτικά, έστω κι αν «πολιτικό ζώο είναι ο άνθρωπος, περισσότερο από κάθε μέλισσα κι από κάθε αγελαίο ζώο» (Πολιτικά, βιβλ. Α', 1253α κ. ε.). Στον κινεζικό μύθο, η παρατήρηση αυτή επιστρέφει με την ψευδαίσθηση των πρωτόπλαστων ότι εί-

ναι αγελάδες και ίπποι –κι άλλα πολιτικά ζώα. Ας είμαστε όμως προσεκτικοί: τόσο η αριστοτελική διδασκαλία όσο και οι μύθοι αυτοί τονίζουν ότι ο άνθρωπος δεν είναι μόνον 'πολιτικός', είναι και ζώο.

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ. Βαθείς οι μύθοι, μα καίει το φως τους. Ίσως μας σκανδαλίζει που δείχνουν θεούς, όπως την Νιού Βα ή τον Δία, να κάνουν λάθη (ενίοτε μάλιστα κωμικά). Βεβαίως δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι έχουν γραφθεί ολόκληρες μελέτες επάνω στο ερώτημα τού κατά πόσο οι Έλληνες πίστευαν στους θεούς τους, και κάτι παρόμοιο ισχύει για τους Κινέζους: στην αρχαιότητα των δύο αυτών πολιτισμών, οι δογματικοί και αδιάλλακτοι λεπτολόγοι που διωλίζουν τον κώνωπα σπανίζουν. Βεβαίως αυτό δεν σημαίνει πως όλα ήταν ανθηρά –συχνά η κοινή γνώμη δεν αποδείχθηκε δεκτική σε τολμηρές ιδέες. Πάντως το κοινό δεν εξεγέρθηκε βλέποντας μία τραγωδία που ζωγραφίζει τον Δία ως κακντρεχή και αγνώμονα καταπιεστή, τον Ερμή ως δουλοπρεπές φερέφωνο, και σχεδόν όλους τους υπολοίπους θεούς λίγο πολύ ως νηπίους κυβερνήτες που ακόμα δεν έχουν καταλάβει πώς λειτουργεί ο κόσμος: πρόκειται για μία αποκόλληση της συνείδησης από την ιδεοληψία και την προσκόλλησή της σε ένα ανθρώπινο ιδεώδες, σε έναν άνθρωπο αυτοδύναμο κι υπεύθυνο για την τύχη του –μία τολμηρή αποκόλληση. Ας μην ξεχνούμε ότι ο Πρωταγόρας διώχθηκε από την Αθήνα και το βιβλίο του κήκε δημοσίως (!) (μάλιστα προσελήφθη κήρυκας για να συνάξει όλους τους ιδιοκτήτες αντιτύπων). Γιατί; Επειδή επεχείρησε μία παρόμοια αποκόλληση:

«Περί των θεών δεν μπορώ να ξέρω ούτε ότι υπάρχουν, ούτε ότι δεν υπάρχουν. Πολλά μάς εμποδίζουν να ξέρουμε: η ίδια η αδηλότητα [ίσως ενν. του πράγματος] κι ο βραχύς βίος τού ανθρώπου.» (Διογένης Λαέρτιος, Βίοι Φιλοσόφων, Βιβλίο Θ΄, Πρωταγόρας, 51 κ.ε.) Κι έτσι, από την αντίληψη πως δεν υπάρχει άνθρωπος χωρίς τους θεούς, κάποιοι έφθασαν στο αντίστροφο, δηλαδή πως δεν υπάρχουν θεοί δίχως πιστούς. Έτσι εισέπραξε ο γερμανός Γκαίτε την πικρή προμηθεϊκή ειρωνεία. Και έγραψε γύρω στο 1785 τον Προμηθέα, ένα μακροσκελές ποίημα – προσχέδιο ενός ανολοκλήρωτου δράματος, που λέει: «Τον ουρανό σου, Δία, κάλυψε / με αχλύ νεφών / και κάν' επίδειξη, όμοιος με μειράκιο / που αποκεφαλίζει γαϊδουράγκαθα, / πάνω σε δρύες και βουνοκορφές. / Μα πρέπει την δική μου γη / ήσυχη να αφήσεις / και το καλύβι μου, που δεν το έχτισες εσύ, / και την εστία μου, / που για την λάμψη της / εμένα με φθονείς. / Τίποτα δεν ξέρω φτωχότερο / υπό τον ήλιο από ' σάς, θεοί! /

Επιμελώς τρέφεστε με θυσιών μοιράδια / και μ' αναφιλητά από προσευχές...» Και βέβαια ο προμηθεϊκός μύθος πολλούς άλλους συγκίνησε: τον Πέρσυ Σέλλεϋ, ο οποίος το 1820 δημοσίευσε το έργο του Προμηθεύς Λυόμενος (Prometheus Unbound) κλπ. Και βεβαίως, όπως είδαμε, ο Φρανκενστάιν (Frankenstein) που εξέδωσε το 1818 η Μαίρυ Σέλλεϋ ένας Προμηθέας είναι κι αυτός.

Κι ο Παν Γκου; Κι αυτός πήγε την ανθρωπότητα παρακάτω. Με αυτόν, λόγω χάριν ασχολήθηκε το 1928 και ο

πασίγνωστος μαρξιστής συγγραφέας Λου Σιούν (鲁迅 lǔ xùn, 1881 – 1936) σε μία συλλογή δοκιμίων του με τίτλο «Πρωινά άνθη που κόβονται το βράδυ» (朝花夕拾 zhāo huā xī shí). Κι η Νιού Βα; Η μεγάλη μητέρα είχε πρωταγωνιστήσει νωρίτερα, το 1922, σ' ένα διήγημά του, το «Κλείνοντας τον Ουρανό» (补天 bǔ tiān) – ο τίτλος παραπέμπει σε ένα μύθο που διηγείται πώς η Νιού Βα πώμασε τον ουρανό και σταμάτησε μία φοβερή καταιγίδα που διέρρεε ακατάσχετα. Στο τριμερές του διήγημα, το πρώτο μέρος είναι αφιερωμένο στα «πραγματάκια» (小东西 xiǎo dōng xi) που έπλασε από μαλακή λάσπη που ήτανε «σαν αυτήν περίπου» -και κρύβει αυτό το περίπου μιά κάποια ειρωνεία. Και πάμπολλοι άλλοι ασχολήθηκαν με τους θαυμαστούς ανθρωπογονικούς μύθους. Και οι μύθοι με την σειρά τους δεν τούς αρνήθηκαν τα δώρα τους...

Κωνσταντίνος Γ. Πολύμερος
Φιλολόγος
MSc. Γλωσσολογίας – Διδακτικής